

सत्तावीस परदेशी भाषांवर प्रभुत्व मिळविणारी महिला

नोकरीच्या मागे न लागता वेगळ्या वाटा शोधणाऱ्या लॅंग्वेज सर्व्हिसेस ब्युरोच्या संचालिका सी. माधुरी दातार हे एक वेगळंच व्यक्तिमत्व आहे. सत्तावीस परदेशी भाषांवर प्रभुत्व असणारं अलौकिक व्यक्तिमत्व शोधून दुसरं सापडेल असं मला काही वाटत नाही. दररोज डेक्कन क्वीनने मुंबईला जाऊन लग्नानंतरसुद्धा ही महिला नोकरी सांभाळत होती.

मुंबईला फॉरेनर्स ब्रॅचमध्ये नोकरी करत असताना माधुरीताईंनी अरेबिक भाषा शिकवून घेतली. एम. ए. ला त्यांनी फ्रेंच भाषा घेतलेली होती. वेगवेगळ्या भाषा शिकणं व त्यात प्राविण्य मिळवणं ह्या जसा काही त्यांच्या छंदच ! इमिग्रेशन ऑफिस या सी. आय. डी. च्या ब्रॅचमध्ये इंटरप्रीटर म्हणून त्या काम करत तिथेच जपानी व रशियन या भाषा त्यांनी शिकून घेतल्या. मुंबई मराठी साहित्य संघ, इंडो-जपानी असोसिएशन अशा संस्थातर्फे तीन-तीन महिन्यांचे अशा भाषांचे कोर्सेस असतात. प्रत्येक भाषेत ८५ ते ९० टक्के मार्क्स मिळवून त्यांनी पहिल्या नंबरचे बक्षीस मिळवले आहे.

फ्रेंड्स ऑफ फ्रान्स असोसिएशनतर्फे भारतात जे फ्रेंच लोक येतात त्यांना मदत केल्यामुळे एक महिना फ्रान्सचा दौरा करून येण्याची संधी माधुरीताईंना मिळाली. इंटरप्रीटर म्हणून काम करताना वेगवेगळ्या क्षेत्रांतील लोकांशी संबंध आल्यामुळे तांत्रिक ज्ञान उपलब्ध करून घेण्याच्या दृष्टीने त्यांना बराच फायदा झाला.

मुंबईला जाण्या-येण्यात खर्च होणारा वेळ, गाड्यांना होणारा उशिर, संसार सांभाळून करावी लागणारी नोकरीची दगदग या सर्व गोष्टींचा विचार करता पुण्यातच नोकरी मिळणं हितावह होतं, पण अशा प्रकारचा जांब दिल्लीखेरीज इतरत्र कुठेही नाही. गंमत म्हणजे माधुरीताई पुण्यात आल्यावर त्यांच्याच पात्रतेची व्यक्ती त्या जागेसाठी उपलब्ध नाही ! विचार करता

करता त्यांच्या मनात विचार आला की, श्री शंतनूराव किलॉस्करांना भेटावं व पुण्यात काही करता येईल का ते पहावं !

माधुरीताईंची सर्व हकीकत समजून, घेतल्यानंतर श्री. शंतनूरावांनी पुण्यात नवीन डिपार्टमेंट सुरू करून माधुरीताईंची नेमणूक केली. पुण्यात नोकरी मिळाली एवढ्या समाधानावर त्यांच्या महत्वाकांक्षेची घोडदौड थांबली नाही. परदेशातून पुण्यात येणारे इटालियन स्पॅनिश विद्यार्थी गाठायचे त्यांना मराठी, हिंदी, इंग्लीश शिकवून त्यांच्याकडून त्यांच्या भाषेचे ज्ञान आत्मसात करायचे असा माधुरीताईंचा उपक्रम सुरू झाला.

वेगवेगळ्या कंपन्यांची फॉरेन कोलबोरेशन्स घेतात. त्यासाठी तिकडून त्यांचे प्लॅन्स मागवले जातात. त्यांच्याकडून भाषांतर करून मागवणे महाग पडते. त्यापेक्षा इथे स्वस्त पडत असल्यामुळे अशी कामे माधुरीताईंकडून करून घेतली जातात.

माधुरीताई म्हणाल्या, “ ६३ टक्के तांत्रिक ज्ञान इतर भाषातूनच असते ते आपल्यापर्यंत येऊन पोहचतच नाही आणि पोहचलच तर भाषांतरासाठी आलेले कागद १० वर्षांपूर्वीचे असल्यामुळेच तेवढे प्रगत नसतात, पण तेच आपण नवे म्हणून स्वीकारतो. तांत्रिक भाषांतर तज्ञांकडून तपासून घ्यावे लागते, एखाद्या बारिकशा चुकीमुळे घोटाळा होण्याचा संभव असतो.

नोकरी सोडून स्वतःची फर्म तुम्ही कशी काय सुरू केली असे मी विचारले तेव्हा माधुरीताई म्हणाल्या, ‘ मुले लहान असल्यामुळे मला नोकरी सोडायची लागली ’ पुष्कळवेळा आपल्या छोट्या कन्येला बरोबर घेऊन त्यांना बाहेरगावी कामास जाव लागलं आहे. त्यांचे यजमान श्री. संजय दातार हे रिचर्डसन हिंदुस्थान लिमिटेडमध्ये सेल्स ऑफिसर होते. त्यांचीही नोकरी फिरतीची ! दोघही दूरवर गेल्यावर मुलांकडे कोणी पहायचं? त्यापेक्षा स्वतःची फर्म चालू केली तर स्वतंत्र-

समान्य सभासद होते. ब्राह्मणसभेचे उपाध्यक्ष होते. पुण्यात भरलेल्या द्वितीय संस्कृत साहित्य संमेलनाचे ते स्वागताध्यक्ष होते. आनंदाश्रम आणि भांडारकर प्राच्य-विद्या संशोधन संस्थेतर्फे प्रसिद्ध होणाऱ्या ग्रंथांच्या संपादन कार्यात व्याकरणाच्याबाबतीत त्यांनी बहुमोल मदत केली होती. त्यापैकी काही ग्रंथांच्या संपादनाची पूर्ण जबाबदारी त्यांनी पत्करली होती.

वासुदेवशास्त्रींचा विद्यार्थीवर्ग तर मोठा होताच. त्यापैकी काही उल्लेख करता येण्यासारखे आहेत. सर्वश्री विनायकशास्त्री साखरेबुवा, कान्हेरेबुवा, रंगाचार्य रेड्डी, दत्तशास्त्री आगासे, के. ना. वाटवे, सदाशिवशास्त्री गोरे, कृष्णशास्त्री कल्लोळकर, सिद्धेश्वरशास्त्री त्रिनाथ, गणेशशास्त्री शेंड्ये, शिवरामशास्त्री शिन्ने, लक्ष्मणशास्त्री जोशी (मुरगुटकर), वाळाचार्य खुपरेकर, प्रा. मं. दा. साठे, गुडवयं रामशास्त्री गोडबोले यांचे चिरंजीव गणेशशास्त्री, शंकरशास्त्री मारुळकर, दिगंबरशास्त्री जोशी (काशीकर), भगवानशास्त्री धारकर, महेश्वरशास्त्री जोशी, नारायणशास्त्री दीक्षित, लक्ष्मणशास्त्री शेंड्ये, प्रा. चि. वि. जोशी, कृ. ना. कवडेशास्त्री, वगैरे त्यांचे विद्यार्थी होत.

१९२८ साली फर्ग्युसन मधून निवृत्त झाल्यानंतरही वासुदेवशास्त्रींचा व्यासंग आणि ग्रंथलेखन अलंड सुरू होते १९३८ साली वयाला ७५ वर्षे पूर्ण झाल्याबद्दल पुण्यात वासुदेवशास्त्रींचा त्यांचे विद्यार्थी, चहाते, यांच्या तर्फे मोठा सत्कार करण्यात आला. दि. २१ ऑगस्ट

सन १९३८ रोजी फर्ग्युसन कॉलेजच्या भव्य सभागृहात हा समारंभ थाटाने, आदराने पण गांभीर्याने पार पडला. त्यावेळच्या मुंबई राज्याचे मुख्यमंत्री वा. बाळासाहेब खेर समारंभाचे अध्यक्ष होते आणि साहित्यसम्राट न. चि. उर्फ तात्यासाहेब केळकर कार्याध्यक्ष होते. पुण्यातील आणि बाहेरील मिळून ६४ संस्थांतर्फे यावेळी सत्कार करण्यात आला. महाराष्ट्रीय जनतेतर्फे मानपत्रही सादर करण्यात आले. याच प्रसंगी शास्त्रीबुवांनी आपला 'व्याकरण महाभाष्य' (मराठी अनुवाद) हा ग्रंथ डेक्कन एज्युकेशन सोसायटीला अर्पण केला.

अशा विद्वान वेदविद्या पारंगत महतुल्य वासुदेवशास्त्रींना दिर्घायुष्य लाभले हा सुयोग्य म्हुटला पाहिजे. १९४२ सालच्या सुरुवातीला ते जास्त आजारी झाले. त्यानंतर सामान्यतः तबबेत उताराला लागली. १३ ऑक्टोबरच्या रात्रीपर्यंत सर्व दैनिक व्यवहार नेहमीप्रमाणे उरकून, रात्री पुरुषोत्तमशास्त्री रानडे यांच्याबरोबर वेदान्ताची चर्चा करून ते झोपी गेले. बुधवारी १४ ऑक्टोबरला (सन १९४२) पहाटे यांच्या इच्छेप्रमाणेच कोणतेही शारिरीक क्लेश न होता शांतपणे वासुदेवशास्त्रींचा जीवनक्रम संपला. शुक्रवार दि. १६ ऑक्टोबर १९४२ च्या केसरीच्या अंकात त्यांच्याविषयी श्रद्धांजलीवजा स्फुटलेख आला होता.

प्रमोद ओक

वासुदेवशास्त्रींची ग्रंथसंपदा

- १) तत्त्वदर्शन २) गूढार्थ प्रकाश ३) ब्रह्मसूत्रशांकरभाष्य ४) समाप्तोक्ति-टीकेसह श्रीभाष्य-चतुःसूत्री ५) प्रकाश टीकेसह यतीन्द्रमतदीपिका ६) श्रीभाष्य-विवृति ७) श्रीभाष्य-प्रथमसूत्र ८) विशिष्टाद्वैतमत ९) उद्योत-प्रदीप टीकांसह काव्यप्रकाश १०) पातञ्जलयोगसूत्रे ११) अद्वैततामोद १२) संकेत टीकेसह काव्यप्रकाश १३) सूत्रांतपरिग्रहविचार १४) दर्शनांकुर टीकेसह सर्व शंनसंग्रह १५) संस्कारपद्धति १६) न्यायकोश १७) सिद्धान्तबिहू १८) धर्मतत्त्वनिर्णय १९) कुण्डाकोदया टीकेसह कुण्डार्क २०) प्रज्ञा टीकेसह मीमांसान्यायप्रकाश २१) अद्वैतांकुर टीकेसह श्रीमद्भगवद्गीता अध्याय १ व २ २२) व्याकरण महाभाष्य मराठी अनुवाद २३) कार्यपरिशुद्धि